

Evaluation of Contextual Teaching of Kiswahili Proverbs in Secondary Schools in Kenya (Tathmini ya ufundishaji wa methali za Kiswahili kwa kutumia mbinu ya kimuktadha katika shule za upili nchini Kenya)

Oduori T. Wamubi¹ Prof Inyani Simala¹ Prof Ipara Odeo²

Masinde Muliro University of Science And Technology

1.School of Language and Literature Education, Masinde Muliro University of Science and Technology, PO box 190, Kakamega, Kenya

2.School of Language and Literature Education, Kibabii University Po box

Abstract

The purpose of this research was to evaluate the contextual teaching of Kiswahili proverbs in secondary schools in Kenya. Despite the Kenya Institute of Curriculum Development (K.I.C.D) recommending in the revised syllabus that Kiswahili teachers place teaching content in real life context and environment (K.I.E. 2002), many teachers displayed inadequate knowledge on its implementation. The research objectives were: to find out whether teachers of Kiswahili teach Kiswahili proverbs contextually, to determine whether teachers have been prepared adequately to teach contextually. The research focused on Gem Sub-county, Siaya County in Kenya. The study sample comprised 14 teachers from 14 secondary schools out of 46 secondary schools in this Sub-county at the time of research. This was a descriptive research. Interview, questionnaire, observation and literature review methods were used in collecting data. The findings of the study revealed that though teachers used the CTL approach in teaching Kiswahili proverbs, they did not understand its principles hence did not implement it properly. The study therefore recommends that: teacher trainers consider imparting fully the principles of the CTL to trainees in order to enable them to implement it as expected; the Ministry of Education and other stakeholders organize many seminars and workshops, which should focus on this approach; prepare teaching and learning aids and publish more and adequate reference materials in this area.

Keywords: Tathmini, Ufundishaji, Methali, Muktadha, Shule

Ikisiri

Utafiti huu uliazimia kutathmini ufundishaji wa methali za Kiswahili kwa kutumia mbinu ya kimuktadha katika shule za upili nchini Kenya. Mtafiti aliamua kufanya utafiti huu baada ya kubainika kuwa, licha ya Taasisi ya Ukuzaji wa Mitaala Nchini Kenya (Kenya Institute of Curriculum Development-K.I.C.D.) kupendekeza mafundisho kutolewa katika muktadha na mazingira halisi (K.I.E. 2002), walimu wengi walidhihirisha ukosefu wa maarifa faafu ya kutekeleza pendekezo hili. Mtafiti alitambua haya kutokana na malalamishi ya walimu mbalimbali waliohudhuria warsha na makongamano tofauti tofauti yaliyoandaliwa na taasisi hiyo ili kuwahamasisha jinsi ya kutekeleza silabasi mpya (K.I.E. 2002). Utafiti ulilenga kuchunguza ikiwa walimu walitekeleza mbinu ya kimuktadha katika kufundisha methali za Kiswahili. Madhumuni mahususi yalikuwa: kubainisha iwapo walimu wa Kiswahili walikuwa wameandaliwa kikamilifu kufundisha kimuktadha. Eneo la utafiti lilikuwa Kaunti Ndogo ya Gem, Kaunti ya Siaya nchini Kenya. Watafiti walikuwa walimu wa Kiswahili katika shule za upili za eneo hili. Walimu 14 walihusishwa katika utafiti huo kutoka katika shule 14 kati ya shule 46 zilizokuwa katika eneo hili wakati wa utafiti. Utafiti ulikuwa wa kiuwezi. Mtafiti alitumia uchanganuzi wa matini, mahojiano, hojaji, uchunzaji na utaratibu wa usaili kukusanya data. Data hizo ziliwasilishwa kwa kutumia maelezo, majedwali na viwango vya kiasilimia. Iligunduliwa kuwa ingawa walimu walifundisha methali kimuktadha, hawakuifahamu misingi yake kwa hivyo hawakutekeleza mbinu hii kikamilifu. Utafiti ulipendekeza kwamba vyo vya kuwaandaa walimu vizingatie ukamilifu wa misingi ya UUK ili walimu wapate ujuzi kamili kuutekeleza kikamilifu, Wizara ya Elimu na washikadau wengine waandae semina na warsha nyingi zinazohusisha UUK.

1.0 Misingi ya uteuzi wa suala la utafiti

Utafiti huu ulisimikwa katika misingi minne ambayo ni: kwanza, kufikia wakati huu, hakuna uchunguzi uliowahi kufanywa kubainisha iwapo walimu wa Kiswahili katika shule za upili hufundisha methali za Kiswahili kimuktadha. Utafiti wa Achillah (2010) ulibainisha kuwa walimu walitumia mbinu nyingine kufundisha msamiati tofauti na mbinu ya kimuktadha iliyopendekezwa na K.I.E. Iwapo hii ndiyo hali iliyodhihirika nyanjani kuhusu ufundishaji wa msamiati, mtafiti alipata shauku ya kuchunguza hali ilivyo katika ufundishaji wa methali kimuktadha. Misingi wa pili ni kuwa, haijadhihirishwa ikiwa walimu wa Kiswahili wameandaliwa kikamilifu kufundisha kimuktadha jinsi inavyoshauri silabasi mpya ya somo hili (K.I.E. 2002). Hii ilitokana na hali kwamba baada mapitio ya silabasi ya K.I.E. (2002) na mwalimu kuelekezwa kufundisha mada nyingi

kimuktadha, utafiti uliofanywa ili kuchunguza utekelezaji wake si mwingi. Achillah (2010) alifanya utafiti kuhusu matumizi ya ‘Mbinu ya Kimuktadha katika Kufundisha Msamiati’. Matokeo ya utafiti huu yalionyesha kuwa walimu hawakuitumia mbinu hii ipasavyo. Tatu, hakuna matini maalum zilizoandaliwa kwa minajili ya kutumiwa na walimu wa Kiswahili kufundishia methali za Kiswahili kimuktadha na habari kuhusu kiwango cha matumizi ya matini zozote zenye miktadha ya methali si wazi. Nne, utafiti unaohusu changamoto ambazo walimu wa Kiswahili hukabiliana nazo katika kufundisha methali za Kiswahili kimuktadha haujabainishwa.

1.1 Usuli wa utafiti

Methali ni kipengele muhimu katika elimu ya Kiswahili katika shule za upili nchini Kenya. Methali hufundishwa katika matumizi ya lugha, insha, fasihi simulizi na fasihi andishi. Isitoshe, methali huchangia pakubwa kutimiza madhumuni ya kufundisha Kiswahili katika shule za upili nchini ambayo ni pamoja na: kwanza, kumwezesha mwanafunzi kutumia Kiswahili katika mawasiliano na shughuli za kila siku; pili, kutambua, kudadisi na kustawisha aina na tanzu mbalimbali za lugha na fasihi kwa kutumia Kiswahili; tatu, kumwezesha mwanafunzi kujifunza na kuthamini fani mbalimbali za tamaduni kwa kutumia Kiswahili (K.I.E. 2002: 30). Ili kutimiza madhumuni ya kufundisha Kiswahili katika shule za upili, K.I.E. (2002) ilimshauri mwalimu kufundisha stadi hizi: kusikiliza na kuzungumza kwenye miktadha na mazingira halisi. Kwa vile methali hufunzwa kama kipera cha fasihi simulizi chini ya stadi hii ya kusikiliza na kuzungumza, nazo pia zinafaa kufundishwa kimuktadha katika miktadha na mazingira halisi. Kwa vile methali ni mojawapo ya mada za fasihi simulizi, zimeorodheshwa chini ya stadi za kusikiliza na kuzungumza (K.I.E. 2006:6). Hata hivyo, silabasi ya K.I.E. inakosa maelezo zaidi kuhusu jinsi ya kutekeleza ushauri huu bali imeonyesha tu uelekezi wa kijumla mno. Uelekezi huu haumfai mwalimu kikamilifu katika kufundisha methali kimuktadha.

Vitabu vya kiada, vya marejeleo na vile vya ziada vinakosa mifano halisi na iliyoazimiwa kimaksudi kutumiwa kufundisha methali kimuktadha. Mifano iliyopo inajitokeza tu kwa tukizi katika baadhi ya vitabu. Musau na Chacha (2001) wanatambua ya kwamba methali kama vile ‘mwenda pole hajikwai’ au ‘mgaagaa na upwa hali wali mkavu’ ni semi ambazo zinaleta maana fulani zinapotumiwa katika mawasiliano. Hata hivyo, wanatambua kwamba kufundisha neno au semi jinsi inavyojitokeza katika kamusi ni kufundisha maana isiyo halisi. Ingawa wanashikilia kuwa ni sawa kufundisha maana katika muktadha wa mawasiliano ya kila siku, hawajaonyesha maelezo ya kina na mifano ya kufundisha semi kama methali jinsi hiyo. Utafiti huu unanua kuchangia maelezo na uelekezi wa jinsi ya kufundisha methali katika muktadha kwa kutathmini ufundishaji wa methali kimuktadha.

Ripoti ya K.N.E.C. (2008) kuhusu mtihani wa kitaifa wa Kidato cha Nne wa mwaka wa 2007 inabainisha kwamba karatasi ya mtihani wa insha, 102/1 imekuwa ikifanywa vibaya na kwamba watahiniwa wengi hawajaweza kujipatia zaidi ya nusu ya alama zote 20 ambazo zinaweza kutuzwa. Ripoti hiyo inaendelea kueleza kuwa swali la kwanza ambalo huwa la lazima halikufanywa vizuri hata swali la nne ambalo liliwatatiza watahiniwa. Swali la nne lilikuwa la methali; “bahati ya mwenzio usilalie mlango wazi.” K.N.E.C. (2008) inaeleza kwamba watahiniwa walipotoka katika kufasili maana ya methali hiyo wakatoa hoja za methali hii kuwa na maana sawa na, ‘mtegemea cha nduguye hufa maskini’, ambayo ina maana tofauti kabisa.

Kauli hii inadhihirisha kwamba, japo matokeo mabaya ya insha yalichangiwa na sababu nyingi, kutoelewa muktadha wa methali ni mojawapo. Ili kutatua tatizo hili, K.N.E.C. (2008) ilipendekeza kwamba ni vizuri wanafunzi wasisitiziwe haja ya kuwa na ujuzi wa mambo yanayotokea kila siku ili waweze kuwa na maoni na hoja za kiwango cha juu na komavu mno iwapo watatafikana kuandika insha. Kwa hivyo, wanafunzi wanashauriwa wasome na kujua mambo yanayoendelea katika mazingira yao na hata yale ya kitaifa na kimataifa. Mbinu ya Kimuktadha (MM) pia husisitiza uhusishaji wa maarifa na maisha halisi. Utafiti ulichukulia kuwa kufundisha methali kimuktadha kungesaidia wanafunzi kuzihusisha na uzoefu wao wa kimaisha.

Mtafiti aliweza kutambua kwamba katika mitihani ya insha ya miaka yote iliyofuatia; 2008 hadi 2013, wanafunzi wachache mno walichagua swali la methali kote nchini. Hata asilimia kubwa ya wale wanafunzi wachache waliolichagua swali hilo walipotoka kimaudhui kwa kutoelewa maana na matumizi ya methali zilizoulizwa. Wanafunzi hawa walishindwa kuzitia methali husika katika muktadha wa hali halisi za maisha ya jamii. Isitoshe, wakati wa kutahini mtihani wa insha, mtafiti alishuhudia watahini wenzake wakilalamikia hali hii na wakaonyesha tutoridhishwa na jinsi methali zilivyokuwa zikishughulikiwa na walimu wakati wa kuzifundisha shuleni. Mtafiti alishuku kuwepo kwa walakini katika mbinu wanazotumia walimu kufundisha methali, ndipo akachagua kutafitia mbinu ya kimuktadha inayopendekezwa na K.I.E. (2002). Ni kwa msingi huu ambapo utafiti ulitathmini ikiwa ufundishaji wa methali huzingatia miktadha ya hali halisi ya maisha ya wanafunzi. Utendaji katika insha ulikuwa msingi wa mtafiti kubainisha tathmini wanazotumia walimu wakati wa UMK.

1.2 Suala la utafiti

K.I.E.(2002:28) iliwashauri walimu wa Kiswahili kufunza stadi za kusikiliza na kuzungumza kwenye muktadha na mazingira yanayoakisi hali halisi. Hata hivyo, ufundishaji mwingi wa methali, ambazo zimeorodheshwa chini

ya stadi hizo, haujaonyesha umakinifu mkuu katika kuutekeleza ushauri huu. Mtagusano wa mtafiti na walimu wenzake ulidhihirisha malalamiko yao kuhusu kupungukiwa na maarifa ya kuutekeleza ufundishaji huu. Kwa vile mwelekeo huu ulionekana kuwa mpya, mtafiti aliona kwamba ungeambatana na changamoto fulani walimu wanapoutekeleza. Kadhalika, waandishi wa vitabu hawajajumuisha mifano ya kimaksudi ya ufundishaji wa methali kimuktadha katika maandishi yao. Isitoshe, uelekezi wa silabasi ya K.I.E. (2002) ni wa kijumla mno na usiomtosheleza mwalimu kuhusu namna ya kufundisha methali kimuktadha. Ni kutokana na hali hizi ambapo utafiti ulidhamiria kutathmini ufundishaji wa methali za Kiswahili kimuktadha katika shule za upili nchini Kenya.

1.3 Madhumuni ya utafiti

Azma kuu ya utafiti huu ilikuwa kutathmini ufundishaji wa methali za Kiswahili kwa kutumia mbinu ya kimuktadha katika shule za upili nchini Kenya. Hali hii ilitimizwa kupitia kwa madhumuni mahususi yaliyokuwa:

- i. Kuchunguza iwapo walimu wa Kiswahili katika shule za upili nchini Kenya hufundisha dhima za methali za Kiswahili kimuktadha;
- ii. Kubainisha ikiwa walimu wa Kiswahili wa shule za upili nchini Kenya wameandaliwa kikamilifu kufundisha kimuktadha;

1.4 Maswali ya utafiti

Utafiti huu ulidhamiria kujibu maswali yafuatayo:

- i. Je, walimu wa Kiswahili wa shule za upili nchini Kenya hufundisha methali za Kiswahili kimuktadha?
- ii. Walimu wa Kiswahili wa shule za upili nchini Kenya wameandaliwa kikamilifu kuhusu ufundishaji wa kimuktadha?

1.5 Umuhimu wa Utafiti

Matokeo ya utafiti huu yana umuhimu mbalimbali kama ifuatavyo:

Kwanza, utafiti umebainisha kwamba walimu hutumia ufundishaji wa mbinu ya kimuktadha katika kufunza methali ingawa kwa njia hafifu. Habari hii inaweza kutumiwa na wasimamizi wa ubora wa viwango vya elimu kutambua hatua wanazoweza kutumia ili kuimarisha ufundishaji huu miongoni mwa walimu.

Pili, utafiti umeonyesha kiwango kikubwa cha walimu waliandaliwa japo baadhi yao hawakumbuki ikiwa waliandaliwa katika matumizi ya mbinu ya kimuktadha. Kutokana na matokeo haya, vyuo vinavyowaandaa walimu wa Kiswahili nchini Kenya vinaweza kutumia matokeo ya utafiti huu kama msingi wa kutafuta njia za kuimarisha maandalizi ya walimu. Kadhalika, washikadau wa elimu wanaweza kutumia matokeo haya kuimarisha uhamasishaji wa walimu kupitia kwa semina na warsha.

2.0 Nadharia ya Ufundishaji na Ujifunzaji wa Kimuktadha (UUK)

Utafiti huu uliongozwa na nadharia ya Ufundishaji na Ujifunzaji wa Kimuktadha (UUK) iliyoasisiwa na John Dewey (1859-1952). Mwongozo wa Vienna (2012) katika nadharia hii ndio ulioegemewa zaidi katika kuelekeza utafiti huu. Kwa mujibu wa Vienna (2012), UUK ni mwelekeo katika mfanyiko wa ujifunzaji ambao husisitiza ushiriki kamilifu wa mwanafunzi ili kutafuta mafunzo yanayofundishwa na kuyahusisha na hali za maisha ambazo huhimiza wanafunzi kuweza kuyatumia mafunzo hayo katika maisha yao. John Dewey, akinukuliwa na Freeman (1999) alisema kuwa maarifa na ujuzi ambao mtu binafsi amejifunza huwa wenzo wa kuelewa na kushughulikia hali inayofuatia baadaye kwa njia mwafaka. Kwa hivyo, UUK inasisitiza umuhimu wa mazingira halisi yaliyopo, ushiriki kamilifu wa mwanafunzi, miktadha ya hali halisi za maisha, ya kibinafsi, kijamii na kitamaduni, na tajiriba na miiitiko ya ndani ya mtu katika ufundishaji na ujifunzaji. Mwanafunzi anastahili kufasili mafunzo mapya anayopewa kwa kurejelea yale maarifa ambayo tayari anayo na kuyafasili kimuktadha akiyahusisha na miktadha na mazingira halisi kwa njia inayomfaidi kuelewa jamii yake barabara.

Misingi ya nadharia hii ya UUK ni saba jinsi ilivyoainishwa na Vienna (2012). Misingi hii ni pamoja na: msingi wa ujenzi, msingi wa upekuzi, msingi wa usaili, msingi wa ujifunzaji wa kijumuiia, msingi wa ufundishaji wa kifani, msingi wa kuwazia maarifa na msingi wa tathmini halisi.

Kwanza, msingi wa ujenzi au ubunzi unahusu kujenga au kukuza maarifa mapya katika akili za wanafunzi kwa kuzingatia tajiriba au uzoefu wao (Vienna 2012). Msingi huu wa uhamishaji au ujenzi hujikita katika utoaji wa maarifa mapya kutokana na maarifa ambayo mwanafunzi tayari anayajua. Katika darasa, msingi huu wa ujenzi hutekelezwa kwa kuchochea maarifa, kuyapata, kuyaelewa, kuyatumia na hatimaye kuyawazia maarifa hayo (Wijarwadi 2008:28).

Pili, kuna msingi wa upekuzi. Katika msingi wa upekuzi, ujifunzaji hujikita katika utafutaji na ugunduzi wa maarifa ambao hufanywa kwa mfanyiko wa kufikiria kwa utaratibu maalum (Vienna 2012). Maarifa hutokana na matokeo ya mfanyiko wa ugunduzi bali si ukumbukaji wa matukio mbalimbali. Mwalimu anaweza kuwahimiza wanafunzi kubainisha suala la utafiti, kuunda madhumuni ya utafiti na kuunda nadharia tete

hatimaye kuenda nyanjani kukusanya data kwa uchunzaji.

Msingi wa tatu ni usaili. Katika msingi wa usaili, ujifunzaji huhusisha kuuliza na kujibu maswali (Vienna 2012). Kuuliza huakisi upekuzi au udadisi wa kila mtu binafsi nako kujibu maswali huakisi uwezo wa mtu wa kufikiria. Kuuliza maswali husaidia mwalimu kuwaongoza na kuwaelekeza wanafunzi kutambua mambo yaliyofunzwa. Lubis na Saragih (2014) wanasema kuwa usaili haufanywi tu na mwalimu bali pia hutokea miongoni mwa wanafunzi wenyewe. kuchunguza namna ambavyo walimu walishirikisha wanafunzi katika UMK ili kuufanikisha ufundishaji wa methali za Kiswahili.

Ujifunzaji wa kijumuia ni msingi wa nne. Katika UUK, matumizi ya msingi wa ujifunzaji wa kijumuia hufanywa kwa kutumia vikundi vya ujifunzaji (Vienna 2012). Wanafunzi hugawanywa katika vikundi kutegemea mseto wa uwezo wao na kasi yao ya kujifunza, vipaji vyao pamoja na shauku zao (Vienna 2012). Kila mhusika katika kikundi anafaa ahusishwe katika kujifunza huku wale wenye kasi ya juu wakihimizwa kuwasaidia wale wa kasi ya chini; nao wenye uwezo mahususi wakihimizwa kupitisha maarifa yao kwa wengine wasio na uwezo kama huo.

Tano, kuna msingi wa ufundishaji kifani. Kulingana na Vienna (2012), msingi wa ufundishaji kifani unahusu kufundisha kwa kutumia mifano ya mambo ambayo kila mwanafunzi anaweza kuiga. Hivyo basi, ufundishaji humhitaji mwalimu kuwa muigwa kwa kuonyesha mifano na mtindo wa kufuatwa na wanafunzi. Kadhalika, anafaa kuwapa wanafunzi uhuru wa kuongozana katika kutoa mifano katika shughuli za somo. Wanafunzi walio na welewa wa kiwango cha juu wanaweza kupewa nafasi ya kuwaelekeza wenzao.

Msingi wa sita ni wa kuwazia. Kwa mujibu wa Vienna (2012), msingi wa kuwazia unahusu hali ya kubwia mafunzo kwa kuyarejelea, kuyawazia upya na kuyapanga tena maarifa yaliyopata katika mfanyiko wa ujifunzaji.

Mwisho, kuna msingi wa tathmini halisi. Kwa mujibu wa Vienna (2012) msingi wa tathmini halisi unahusisha ukusanyaji wa data inayohusu maendeleo ya wanafunzi katika ujifunzaji. Tathmini husaidia kubainisha iwapo mwanafunzi amejifunza au la, na ikiwa tukio la ujifunzaji lina athari chanya kwenye ukuaji wake kiakili (Vienna 2012). Tathmini halisi hutumika kuelezea aina ya tathmini inayoweza kueleza matokeo ya mwanafunzi ya ari ya kujifunza, upataji wa mafunzo, na mielekeo yao kuhusu ujifunzaji mwafaka kwa shughuli za darasani (O' Malley na Pierre 1996:4).

2.1 Muundo wa Utafiti

Muundo wa kielezi ulitumiwa katika utafiti huu. Nsubuga (2000:74) anaeleza kwamba utafiti wa kielezi huweza kueleza hali halisi ilivyo nyanjani wakati wa utafiti, kubainisha hali halisi zinavyojitokeza, shughuli na mielekeo. Anaongezea kuwa muundo huu hutafuta maelezo sahihi ya matukio, vitu, na mifanyiko ya kibinadamu. Nao Best na Kahn (2006) wanasema kwamba muundo huu unahusu hali na uhusiano uliopo, maoni yanayoshikiliwa, mifanyiko inayoendelea, athari zinazodhihirika na mikondo inayotokea. Hivyo basi, utafiti ulionelea kwamba muundo huu ungefaa zaidi kupata data ya maoni halisi na sahihi ya walimu wa Kiswahili moja kwa moja kutoka nyanjani kuhusu utekelezaji wao wa UMK.

3.1 Njia za utafiti

Utafiti huu ulitumia uchanganuzi wa matini maktabani, mahojiano na uchunzaji kama njia za kukusanya data.

3.2 Uchanganuzi wa matini

Utafiti ulichanganua maandishi mbalimbali maktabani yanayohusu mada ya utafiti kama inavyojitokeza katika sura ya pili ya utafiti huu. Matini hizo zilikuwa: silabasi mpya ya K.I.E. (2002) na mwongozo wa mwalimu ili kubainisha uelekezi wake kuhusu mbinu ya ufundishaji wa kimuktadha. Isitoshe, matini nyingine zilizochanganuliwa zilikuwa za elimu kuhusu methali na misingi ya mbinu ya muktadha. Kadhalika, mtafiti alichanganua ripoti ya K.N.E.C. (2008) kuhusu matokeo ya jinsi watahiniwa walivyofanya katika maswali ya insha ya K.C.S.E. hasa swali la insha ya methali.

3.3 Hojaji

Njia ya hojaji ilitumiwa ambapo walimu wa Kiswahili katika shule zilizotafitiwa walipewa hojaji na mtafiti mwenyewe nyanjani. Watafitiwa walipewa hojaji, wakajaza wote na mtafiti akazikusanya wakati huo. Mtafiti alifafanua mahali ambapo walimu walitafitiwa. Data iliyodhamiriwa kukusanywa kupitia njia hii ya hojaji ilihusu maandalizi ya watafitiwa kufunza kimuktadha, ufahamu wao wa uelekezi wa silabasi ya K.I.E. (2002) kuhusu ufundishaji wa kimuktadha. Kadhalika, hojaji ilitumiwa kukusanya data kuhusu mbinu za ufundishaji shuleni na misingi ya mbinu ya muktadha ili kuwapa watafitiwa fursa ya kutoa hoja za aina tofauti. Kwa mfano, maswali wazi yalimfaa mtafiti kwa kuwawezesha watafitiwa kuandika data hata ya ziada na muhimu ambayo hakukumbuka kuitunga maswali mahususi katika hojaji.

3.4 Mahojiano

Walimu watafitiwa walihojiwa na mtafiti ili kuthibitisha data iliyopatikana kupitia zile njia na mbinu nyingine za utafiti zilizotumiwa awali. Mtafiti alitumia njia hii kwa sababu alikutana na watafitiwa ana kwa ana. Kwa sababu hii, watafitiwa wangetoa ufafanuzi wa data ambazo hazikuelezwa wazi katika hojaji na baadhi ya matukio katika wakati wa uchunzaji. Mahojiano yalikusishwa walimu kwa lengo la kubainisha ufahamu wao wa uelekezi wa silabasi ya K.I.E. (2002) kuhusu ufundishaji wa kimuktadha. Kadhalika, mtafiti aliwahoji walimu ana kwa ana ili kukusanya data kuhusu mbinu za ufundishaji shuleni, matumizi ya mbinu ya kimuktadha kufundisha methali. Njia hii ilitokelezwa kwa mbinu ya kuhoji ambapo mtafiti mwenyewe aliongoza mahojiano.

3.5 Uchunzaji

Uchunzaji ulifanywa na mtafiti mwenyewe darasani katika vipindi vya Kiswahili. Njia hii ilimsaidia mtafiti kuthibitisha data iliyokusanywa kwa njia nyingine. Kulingana na Npa (1997), uchunzaji ukitekelezwa vizuri huleta utambuzi ambao hauletwi kupitia kwa njia zingine za utafiti. Uchunzaji ulitumiwa kwa lengo la kuthibitisha matumizi ya mbinu ya muktadha kufundisha methali na misingi ya mbinu ya kimuktadha.

3.6 Uteuzi wa Sampuli

Lubis na Saragih (2014) walimnukuu Ary (1979) kwamba sampuli ni kikundi kidogo ambacho hutafitiwa. Utafiti huu ulishirikisha walimu kumi na wanne wa Kiswahili katika shule 14 za upili ambazo ni takribani asilimia 30 ya jumla ya shule 46 katika Kaunti ndogo ya Gem wakati wa utafiti. Stadi ya uteuzi wa kitabaka ilitumiwa kutia shule za upili katika matabaka 5 kama vile: shule za kaunti za wavulana, shule za kaunti za wasichana, shule za kaunti za mseto, shule za wilaya za mseto na shule za wilaya za wasichana. Hatimaye, asilimia 30 ya idadi ya shule katika kila tabaka ilichaguliwa kwa uteuzi wa kinasibu. Ili kuhakikisha uwakilishi sawa wa shule za wilaya za mseto, mtafiti alizitua katika matabaka ya kata tisa za eneo hili la Gem kisha akachagua asilimia 30 ya idadi ya shule katika kila kata kwa kutumia uteuzi wa kinasibu. Hali hii ilitokelezwa kutokana na maoni ya Best na Kahn (2006) kwamba, wakati mwingine, inashauriwa kugawa watafitiwa katika vikundi vidogo vyenye sifa sawa ili kupata uwakilishi barabara. Wanaongezea kuwa mbinu hii huibua uteuzi sahili wa kitabaka, kisha uteuzi wa kinasibu hufanywa katika kila tabaka. Kupitia uteuzi huu, mtafiti alipata shule moja ya kaunti ya wavulana kutokana na jumla ya shule tatu za tabaka hili, shule moja ya wasichana ya kiwango cha kaunti kutokana na jumla ya shule tatu za aina hii wilayani humo, moja ya mseto ya kiwango cha kaunti ambayo ilikuwa moja katika eneo zima la utafiti. Shule 11 za mseto za wilaya ziliteuliwa kutoka katika kata tisa jinsi ifuatavyo: shule mbili kutokana na jumla ya shule sita za mseto kwenye kata ya Yala Mjini, shule mbili kutoka shule tano za mseto za kata ya Gem Kaskazini na shule moja moja kutoka katika kata nyingine saba zilizosalia. Kulikuwa na shule moja ya wilaya ya wasichana katika eneo hili. Shule hii haikuhusishwa katika utafiti kwa sababu mtafiti ndiye aliyekuwa mwalimu pekee wa Kiswahili aliyefundisha hapo. Mtafiti aliteua kinasibu mwalimu mmoja mmoja katika kila shule iliyokuwa na walimu wengi.

3.7 Mbinu ya kimuktadha MM

Mbinu ya kimuktadha ni mojawapo ya mbinu za kufundisha. Ijapokuwa kuna mbinu nyingi za kufundisha, mbinu hii ya MM ndiyo iliyokuwa kiini cha utafiti huu.

3.7.1 Maana

Ufundishaji wa kimuktadha ni mfumo wa ufundishaji ambao humruhusu mwanafunzi kujitambulia maana katika somo halafu alihusishe somo hilo na hali ya maisha katika mazingira yake (Kamaruddin na Amin, 2009). Ili kutimiza haya, inamlazimu mwalimu wa methali kufundisha wanafunzi kwa kuwafanya waelewe miktadha ya matumizi yake. Hili linasisitizwa na Hymes (1974) anaposema kwamba ili kuongea lugha kwa ufasaha, ni lazima ujue msamiati wake pamoja na muktadha sahihi wa matumizi. Hili ni dhahirisho kuwa mbinu ya kimuktadha ni muhimu katika kutekeleza wazo hili. Katika ufundishaji kwa mbinu hii, mwalimu hutarajiwa tkuzingatia utiaji wa methali katika miktadha mwafaka ya matumizi hasa muktadha wa hali halisi za maisha ya jamii.

Kulingana na Mieder (2004), methali hutegemea muktadha na hufasiriwa katika muktadha zinamotokea. Muktadha huu unaweza kuwa wa mazingira asili ama kitovu cha methali kutokana na msamiati uliotumiwa au muktadha wa kimatumizi. Kwa mfano, kulingana na K.L.B. (2011), methali zinaonyesha miktadha mbalimbali:

1. *Mwacha mila ni mtumwa.*

Methali hii inarejelea muktadha zalishi wa kijamii na muktadha wa kimatumizi wa utamaduni ambapo watu wanahimizwa kuuzingatia bila kuupuuza. Kwa kufuata mbinu hii, methali huwekwa pamoja iwapo zimezalishwa katika miktadha sawa ama ikiwa zinaweza kutumiwa katika miktadha au mazingira yanayofanana.

Ufundishaji wa methali kwa mbinu hii ya muktadha unafafanuliwa zaidi na Budden (2010). Akirejelea ufundishaji wa methali na misemo katika Kiingereza kama lugha ya pili, Budden (2010) anaeleza kuwa kabla ya mwalimu kuanza kufundisha methali, afikirie iwapo wanafunzi wake wako tayari kujifunza mada hiyo ya methali. Pia ajiulize ikiwa wanafunzi wana uwezo wa kujitolea mifano ya methali zao wenyewe. Hatimaye, mwalimu apange kipindi chake kwa njia ya kuvutia wanafunzi na kutimiza kikamilifu somo hilo lake kwa

namna ya kumridhisha.

Kwanza, mwalimu azifundishe methali zinapotokea katika miktadha ya maisha ya wanafunzi kama vile: katika kusoma na kusikiliza au zinapojitokeza katika mazungumzo ya mwalimu mwenyewe. Pili, mwalimu azitie methali katika vikundi kulingana na mada kisha azifungamanishe na shughuli zingine za mada mfano wa zile methali zinazohusu sehemu za mwili au kilimo. Hii hurahisisha uwezo wa wanafunzi kuzielewa na kuzikumbuka. Tatu, mwalimu atumie michoro ili kudumisha ukumbukaj kwa mfano, anaweza kutumia mchoro wa zabuni moja mkononi na mbili kichakani (Budden 2010). Mchoro kama huo utawarahisishia wanafunzi kukumbuka methali husika;

2. *Heri moja mkononi kuliko kumi nenda uje tena.*

Nne, mwalimu atumie shughuli za kukutanisha, kama vile wanafunzi kupewa kadi zenye vipande nusunusu vya methali ili watafute, kuchagua na kuoanisha vipande vingine vya kuzikamilisha. Tano, mwalimu awaulize wanafunzi iwapo methali husika zimo katika lugha yao ya kwanza. Sita, mwalimu azitie methali hizo katika muktadha unaofaa kisha achague baadhi ya wanafunzi waigize muktadha huo ili kusisitiza maana.

Budden (2010) anamshauri mwalimu kuwa asiwarundikie wanafunzi methali nyingi katika kipindi kimoja; afadhali awafundishe methali tano tano katika kila kipindi.

3.7.2 Aina za miktadha

Kwa mujibu wa Warriner na Francis (1977), kuna aina mbili kuu za miktadha. Aina hizo ni: muktadha wa kiisimu na muktadha wa hali halisi

1. *Muktadha wa kiisimu*

Kulingana na Warriner na Francis (1977), muktadha wa kiisimu huhusisha utumiaji wa matini au sentensi ambazo zinajumuisha msamiati unaodhamiria kukisia maana lengwa (Achillah 2010). Kwa hivyo, ikiwa ni ufundishaji wa methali katika muktadha huu, maana yake itakisiwa kupitia kwa sentensi au matini ambamo methali husika imetumiwa. Yule (2004) anasema kwamba muktadha wa kiisimu hudokeza maana za maneno katika muktadha wa maneno mengine. Hii inadhahirisha kwamba methali nazo zinaweza kufundishwa kwa muktadha wa kiisimu kwa kukisia maana na matumizi yake katika muktadha wa maneno katika mazingira ya methali husika katika matini fulani.

2. *Muktadha wa hali halisi*

Muktadha wa hali halisi hurejelea mazingira ambamo neno linatumiwa (Achillah 2010). Hii ina maana kuwa, muktadha wa hali halisi utahusisha mazingira ambamo methali inatumika. Achillah (2010) anasema kwamba ni lazima kushuhudia vitu au matendo katika hali halisi ili kung'amua maana ya vitu na matendo hayo. Kwa hivyo, ni muhimu kushuhudia matukio yanayohusu methali fulani kama msingi wa kuifundisha kwa mbinu ya muktadha ili kuelewa ipasavyo kwa mfano, katika shughuli za mazishi, kilimo, usafiri, vita, sherehe, uzazi, malezi, kuchumbiana, dini miongoni mwa shughuli nyingine za jamii. Utafiti huu ulichunguza namna ambavyo walimu walihusisha matukio katika mazingira halisi kama msingi wa kufundisha methali kwa mbinu ya kimuktadha.

3.8 Msingi wa upekuzi

Kulingana na Vienna (2012), msingi wa upekuzi hukita ufundishaji katika udadisi na ugunduzi unaofanywa kwa kufikiria kwa utaratibu maalum. Utaratibu huu huhusisha kuchagua mada, kuunda madhumuni ya utafiti kisha nadharia tete na baadaye kuenda nyanjani kuzipima kwa utafiti. Suala la kimsingi katika upekuzi ni wanafunzi kujitafutia wenyewe habari na ujuzi (DNE 2003:12).

Kwa mujibu wa msingi wa upekuzi, mwalimu anatarajiwa kuwahusisha wanafunzi katika kuunda madhumuni na nadharia tete kuhusu mada ya methali hatimaye wakaenda pamoja nyanjani kwenye jamii zao kuzitafitia methali, ama kwa kuzikusanya au kujifunza methali hizo katika muktadha halisi wa chimbuko ama muktadha wa kimatumizi.

3.9 Msingi wa usaili

Katika msingi wa usaili, ujifunzaji huhusisha kuuliza na kujibu maswali (Vienna 2012). Kwa hivyo, mfanyiko wa ufundishaji na ujifunzaji huongozwa kwa shughuli za kuulizana maswali kuhusu mada pamoja na kuyajibu maswali husika. Kwa mujibu wa Lubis na Saragih (2014), usaili hufanywa na mwalimu na hata hutokea miongoni mwa wanafunzi wenyewe. Usaili mwafaka husaidia: kutambua uwezo wa wanafunzi kuelewa somo, kuhimiza wanafunzi kujifunza, kuchochea udadisi wa wanafunzi kuhusu masuala fulani, kuelekeza wanafunzi kwenye matamano yao na kuongoza wanafunzi katika kutafuta chochote au kufikia mahitimisho ya jambo lolote (Vienna 2012).

Msingi huu unamtarajia mwalimu kufundisha methali kwa kushirikisha wanafunzi katika usaili. Mwalimu anafaa kuwauliza wanafunzi maswali ya kuwaelekeza huku akiwaruhusu kumuuliza pamoja na kuulizana miongoni mwao. Pia wanafunzi wapewe nafasi ya kujibu maswali katika kila hatua ya mafunzo ya methali.

Msingi huu ulitumiwa katika kuchunguza namna ambavyo walimu walitumia msingi wa usaili katika

vipindi vya methali. Walimu walichunguzwa kama walihusisha wanafunzi katika usaili pamoja na jinsi walivyosambaza usaili huo katika kipindi kizima.

4.0 Matokeo ya utafiti na uchanganuzi wake kuhusu ufundishaji wa methali kimuktadha

Mwalimu anatarajiwa kufundisha dhima za methali kimuktadha. Kipengele hiki cha dhima za methali ni mojawapo ya vipengele vikuu vinavyozingatwa katika ufundishaji wa methali. Dhima asilia ya methali ni dhima ya kufundisha kwa vile husheheni busara, ukweli, maadili na mitazamo ya kitamaduni (Malinauskiene 2004; Mieder 2004:3; Abadi 2000; Obelkevich 1994). Methali zinaweza kushauri, kufariji, kuhimiza, kutoa maoni na kusisimua matumaini, kutamauka na unyenyekevu (Nippold nw. 2001a:2). Kwa mujibu wa Mieder (1993), hakuna mwisho wa matumizi ya methali. Hii inamaanisha kwamba methali hazawezi kutenganishwa na shughuli za maisha katika jamii yoyote ile.

Wakati wa utafiti, walimu walitarajiwa kutaja vipengele wanavyofundisha katika methali. Walimu wote 14 (100%) waliandika kwamba dhima za methali ni kipengele kinachopewa uzingativu mkubwa sana na walimu katika ufundishaji wao. Jambo hili lilidhihirishwa kwa mifano mingi ya dhima za methali ambazo walimu walisema kwamba wao huzifundisha. Njia za mahojiano na uchunzaji zilionesha kwamba walimu walitumia misingi ya mbinu ya kimuktadha kufundisha dhima za methali. Misingi hiyo ni kama vile: msingi wa ujenzi, usaili, ujifunzaji wa kijumuia, ufundishaji kifani, kuwazia na tathmini halisi. Hata hivyo, hakuna mwalimu aliyetumia misingi hiyo yote katika kipindi kimoja. Dhima za methali zilizofundishwa ni pamoja na:

4.1 ufundishaji wa dhima za methali

4.1.1 Methali kama burudani

Walimu wote 14 (100%) walieleza kwamba wao hufundisha wanafunzi dhima ya methali kuwa burudani. Burudani katika methali hutokana na usanii pamoja na ufasaha wa mpangilio wa maneno yanayozijenga ambayo huvutia akili ya wanajamii na kuwafanya wazifurahie. Walimu wote 14 (100%) walitumia mtazamo wa kiutamaduni kuhusisha methali zenye burudani na jamii, na baadhi yao walitumia msingi wa UUK wa usaili kupata mchango wa wanafunzi kama ilivyo mifano ifuatayo:

1. *Mwana mtamba kule hushinda mzee wa kale.*
2. *Mzika pembe ndiye mzua pembe.*

Kwa msingi wa ufundishaji kifani, walimu walidhihirisha kwamba waliwaeleza wanafunzi burudani katika methali ya 155 kutokana na takriri ya silabi {-le} na {m-}. Hata hivyo, walimu hao hawakuelewa msingi huu ipasavyo na hata hawakujua kuwepo kwa msingi huu bali mtafiti alijitambulia kutokana na maelezo yao.

4.1.2 Methali na maadili ya jamii

Methali hizi zinabeba maadili yanayotarajiwa kuzingatwa katika jamii. Hudhamiria kukuza jamii yenye matendo mema. Mafunzo yanayobebwa ndani ya methali huzifanya ziwe nyenzo za kufunza maadili (Yankah 2001). Kutokana na maadili haya yaliyomo, wanafunzi wa shule za upili wanaweza kuadilika, nao wakayapitisha kwa wanajamii wengine wa kizazi cha sasa wanaotangamana nao katika jamii pamoja na vizazi vingine vya baadaye. Walimu walipohojiwa, walimu 3 (21%) walitaja kwamba walitumia methali za aina hii mara nyingi kuwaadilisha wanafunzi ndani ya vipindi vya Kiswahili hata nje ya vipindi hivi, walimu 7 (50%) wakatumia kiwastani huku walimu 4 (29%) wakitumia mara chache. Hali hii inaoana na mwelekeo wa kiutamaduni ambapo walimu hao walibuni miktadha darasani. Mifano iliyopatikana kutoka kwa walimu ni:

5. *Heshima si utumwa. (heshima)*

Heshima miongoni mwa wanajamii huweza kuhimizwa kwa kutumia methali hii. Watanasihiwa kwamba wanapomheshimu mtu, si ishara ya kudhihirisha unyonge wala si hali ya kutawaliwa bali ni desturi ya utu.

6. *Ada ya mja hunena muungwana ni vitendo.*

Methali hii inasheheni maadili ya uungwana ambapo watu wanahitajika kuuonyesha kupitia kwa matendo mema ila si kwa mavazi na maneno matupu.

7. *Mchama ago hanyele huenda akauya papo.*

Tunapohama mahali si vizuri kuwakosea wenyeji heshima kwani huenda kukatokea haja ya kutulazimisha kurudi mahali pale kuwataka usaidizi.

8. *Ukipewa shubiri usichukue pima.*

Ni vyema mtu kutosheka na kile akipatacho hata kama ni kidogo.

Walimu 12 (86%) walisema kuwa mifano hii ilitajwa na wanafunzi katika vikundi vyao vya ujifunzaji kijumuia na ufundishaji kifani ambayo ni misingi ya MM. Kwa hivyo, walimu 12 (86%) walifundisha kwa mbinu ya kimuktadha. Utafiti ulibainisha kuwa walimu walitumia misingi hii kwa tukizi bila kufahamu inavyostahili kutumiwa. Walimu hao hawakufanya maandalizi ya kimaksudi ya kutumia misingi hii ya UUK kwa vile hawakujua.

4.1.3 Methali kama falsafa ya maisha

Uchanganuzi wa matini ulidhihirisha kuwa kuna methali zinazotambulisha jinsi jamii inavyoelewa, kuamini na kuyachukulia mambo fulani yanayotendeka katika jamii yao. Kwa hivyo, methali huonyesha mambo

yanayopendwa na yale yasiyopendwa na wanajamii husika. Mahojiano baina ya mtafiti na walimu katika utafiti huu yalibainisha kuwa dhima hii huzingatiwa na walimu wanapofundisha methali. Kupitia kwa mifano waliyotoa, ilidhihirika kwamba walimu walifundisha kwa mbinu ya muktadha kwa namna tofauti tofauti. Kwa mfano, walimu 6 (43%) walisema kwamba walifundisha kwa mwelekeo wa kufundisha methali katika uandishi wa insha. Walimu hao walieleza kuwa katika vipindi vya insha za methali, walitumia mtazamo wa kisaikolojia kueleza vipengele vya kiisimu methali hizi kama muundo, maana ya maneno yaliyoziyenga halafu wakaisheneza katika muktadha wa utamaduni wa jamii. Walimu hawa walifafanua mifano ifuatayo:

9. Ucha Mungu si kilemba cheupe.

Methali hii inaonyesha falsafa ya jamii inayochukia na kukashifu unafiki. Wanafiki hawapendwi katika jamii kama hii.

10. Achanikaye kwenye mpini hafi njaa.

Methali hii nayo inaonyesha falsafa ya jamii inayopenda bidii na kujitafutia riziki.

Kupitia njia ya uchunzaji darasani, mtafiti aligundua walimu 8 (57%) walitumia misingi ya usaili, ufundishaji kifani na kuwazia. Waliwashirikisha wanafunzi kutoa mifano mbalimbali.

4.1.4 Methali na Maonyo

Methali za Kiswahili husheheni maonyo kwa wanajamii dhidi ya mambo fulani. Methali kama hizi hulenga kuwatahadharisha wanajamii kuhusu hatari fulani au jambo lolote lisilopendeza ama lisilokubaliwa na jamii yao. Wakati wa mahojiano, mtafiti alifahamishwa na walimu wote 14 (100%) kuwa wao huzingatia na kufunza dhima hii. Mifano ifuatayo ya methali ambazo zinadhihirisha hali hii ndizo ambazo zilijitokeza nyanjani wakati wa mahojiano:

13. Usitukane wakunga na uzazi ungalipo.

Methali hii inaonya waja dhidi ya kuwadharau au kuwakosea heshima watu waliowasaidia kwani huenda wakawa na haja ya kuwataka msaada tena.

14. Ibilisi wa mtu ni mtu.

Watu wajihadhari na wenzao kwani maafa mengi yampatayo binadamu husababishwa na mtu mwenzake kutokana na chuki na uadui wao. Wasiwe wa kujilaumu au kulaumu Mungu kabla ya kuwachunguza wenzao.

15. Kikulacho ki nguoni mwako.

Mtu anayekudhuru ni yule wa karibu nawe kwa sababu anazifahamu siri zako kwa undani.

16. Mchimba kisima huingia mwenyewe.

Watu wanaowafanyia wenzao mabaya huenda mabaya hayo yakawafika pia na kuwahasiri wao wenyewe.

17. Enga kabla ya kutenda.

Chukua tahadhari kabla ya kufanya jambo fulani.

18. Siku za mwizi ni arobaine.

Mwizi anapoiba hutokea siku anayoweza kupatikana.

19. Mkataa chinjo hupata mtanda.

Methali hii inamwonya mtu anayekataa kitu kidogo kizuri kwa kutaka kikubwa huenda akaishia kupatwa na mazito ya kuangamiza.

4.1.5 Methali na tafkira

Methali hutumiwa kuwafikirisha wanajamii. Wanajamii wanapopata methali fulani, wao hulazimika kufikiria kwa kina ili kuihusisha maana fiche ya methali hiyo wanayoifahamu na ule muktadha unaorejelewa. Methali hizi zinapokuwa ngeni kwao, wao hujifikirisha ili kupata fasili yake kulingana na muktadha wa matumizi. Njia hii huwalazimisha kupanua mawazo yao na kuyakomaza zaidi.

Utafiti uligundua kupitia kwa uchunzaji kuwa walimu 6 (43%) walitumia misingi ya mbinu ya muktadha ambayo ilikuwa: msingi wa usaili, msingi wa kuwazia na msingi wa tathmini halisi. Baadhi ya methali za aina hii kama zilivyojitokeza katika ufundishaji wa watafitiwa ni:

25. Kila mchuma janga hula na wa kwao.

Kwa kusikia methali hii, wanafunzi walilazimika kutafakari kwa makini ili waelewe ukweli wa busara iliyo ndani kwamba mtu anayetafuta shida huwahasiri watu wake.

26. Nyani haoni kundule.

Methali hii ili wafanya wanafunzi watafakari ndipo wakaelewa kuwa nyani kukosa kuona kundule inabeba busara ya mja kuona tu matatizo ya wengine bila kujua kwamba yeye pia ana matatizo kama hayo.

4.1.6 Methali na mshikamano wa jamii

Methali huwa wenzao mwafaka wa kuwafanya wanajamii kuwa na sauti moja katika shughuli zao za kila siku hususan iwapo methali husika ni zile ambazo zinaendeleza uhusiano mwema baina ya watu wakati wanapozitumia. Watu huzitumia jinsi hii kusuluhisha migogoro yao na kuisahau kwa manufaa ya jamii nzima. Mahojiano baina ya mtafiti na watafitiwa yalibainisha kwamba walimu wote 14 (100%) walidhukuru dhima hii katika harakati zao za UMK. Walitumia msingi wa ujenzi ambapo waliwahitaji wanafunzi kuwatajia mifano ya methali za kuhimiza mshikamano wa kijamii. Baada ya wanafunzi kutaja mifano yao, walimu walitoa mifano yao na wakajadili na wanafunzi. Miongoni mwa mifano iliyotajwa ni pamoja na:

27. *Mtu pweke ni uvundo.*

28. *Mtu ni watu.*

29. *Kidole kimoja hakivunji chawa.*

Methali zote zilizotajwa hapo juu hutumiwa kwa lengo la kudumisha umoja miongoni mwa wanajamii. Huwasaidia wanajamii kuleta udugu bila kuwabagua wengine jinsi walimu walivyosema kwamba walizitumia kuleta umoja wa wanafunzi.

30. *Mla nawe hafi nawe ila mzaliwa nawe.*

Rafiki atakutoroka wakati wa shida hata ingawa mlisirikiana kufurahia maisha. Hata hivyo, mtu wa ukoo atajitolea mhanga kukusaidia kutatua shida yako hata ziwe nzito au kubwa kiasi gani.

31. *Ndugu chungu jirani mkungu.*

Ndugu kwa ndugu wana uhusiano wa dhati zaidi kuliko mtu na jirani au marafiki. Kwa hivyo ni heri tusiamini na kuwathamini majirani zaidi kuliko ndugu. bila kuiga maovu ya waovu hao.

5.0 Maandalizi ya walimu kufundisha kwa mbinu ya muktadha

Nunan (1997) anapozungumzia ufundishaji wa sarufi ya Kiingereza, anasema kwamba walimu wanastahili kusaidia wanafunzi kuona kuwa mawasiliano mwafaka yanahusisha uwiano kati ya ufasili wa kiuamilifu na ukubalifu rasmi. Hii hutokea kwa kuwapa kazi zinazoiga uhusiano baina ya vipengele vya kisarufi na muktadha wa mazungumzo ambamo vinatokea (Halliday 1985). Kwa jinsi hii, methali pia, kama ilivyo sarufi huweza kueleweka barabara iwapo walimu watawasaidia wanafunzi kuzitia katika muktadha wake wa matumizi. Hali hii inawezekana kama maandlizi mwafaka yamefanyiwa walimu hao.

Wakati wa mahojiano, mtafiti aliwauliza walimu ikiwa waliandaliwa kufundisha kwa mbinu ya kimuktadha. Kati ya walimu 14 (100%), walimu 8 (57%) waliofuzu walikubali kuwa waliandaliwa chuoni. Walimu 5 (36%) waliofuzu hawakukumbuka iwapo walipata maandalizi hayo. Mwalimu 1 (7%) ambaye alikuwa hajafuzu alisema kwamba hakuandaliwa kufundisha kwa muktadha. Hata hivyo, wale walimu wanane waliokiri kuandaliwa chuoni walisema kwamba maandalizi yalikuwa ya kijumla katika mada mbalimbali bali maandalizi hayo hayakuwa mahususi kwa ufundishaji wa methali. Hali hii ilidhihirisha upungufu ambapo walimu wengine walijitafutia maarifa hayo wenyewe vitabuni ambavyo pia ni haba jinsi ilivyobainishwa na walimu 5 (36%) ambao hawakukumbuka kama waliandaliwa chuoni. Hali kama hii inazua tatizo ambalo huenda likatatiza utekelezaji wa matakwa ya silabasi ya ufundishaji kwa mbinu ya kimuktadha. Data ya maandalizi ya walimu imeonyeshwa katika jedwali la 1:

Maandalizi	Idadi ya walimu	Asilimia
Walioandaliwa chuoni	8	57
Wasiokumbuka	5	36
Wasioandaliwa	1	7
Jumla	14	100

Jedwali la 1: Maandalizi ya walimu kufundisha kimuktadha

5.1 Ufundishaji wa methali kwa kutumia mbinu ya kimuktadha kijumla

Ufundishaji wa kimuktadha unahusisha hali ya mafunzo kutiwa katika miktadha mahususi ya maisha ya wanajamii. Mtafiti alidhamiria kuchunguza iwapo walimu wa Kiswahili walikuwa wakitekeleza ushauri wa silabasi ya K.I.E (2002) wa kutia mafunzo kwenye muktadha.

Walimu walipoulizwa kama walikuwa wakiutumia mbinu hii ya kimuktadha kufundisha methali, majibu yao kwenye hojaji yalionyesha kwamba walimu 13 (93%) walikubali kuwa waliutumia ilihali mmoja alikataa. Mwalimu huyo alisema kwamba wanafunzi hujiifanyia utafiti kuhusu mada ya methali chini ya tanzu fupi za fasihi simulizi. Hata hivyo, alipoeleza wakati wa mahojiano kwamba yeye alieleza methali kwenye matini ya riwaya, tamthiliya na hadithi fupi, mtafiti alimjumuisha kwenye orodha ya walimu walioitumia MM. Kwa hivyo, walimu wote 14 (100%) walifundisha methali kimuktadha. Hili ni dhihirisho kwamba mbinu ya kimuktadha inatumiwa na walimu kufundisha methali za Kiswahili nchini Kenya. Hata hivyo, iwapo walimu wanatumia mbinu hii kwa kuzingatia mahitaji yake yote ipasavyo ni suala ambalo lilihitaji ufafanuzi zaidi kama inavyodhihirishwa katika sehemu inayofuata.

5.2 Matumizi mahususi wa misingi ya mbinu ya muktadha

Vienna (2012) aliainisha misingi saba ya nadharia ya UUK. Misingi hii ni: kwanza, msingi wa ujenzi, pili, upekuzi, tatu, usaili, nne, ujifunzaji wa kijumuia, tano, ufundishaji wa kifani, sita, wa kuwazia na saba, ule wa tathmini halisi.

Walimu walipoulizwa iwapo walitumia misingi saba ya UUK wakati walipokuwa wakifundisha methali kimuktadha, wote walikiri kwamba hawakuifahamu misingi hii ya ufundishaji na ujifunzaji wa kimuktadha (UUK). Hata hivyo, baada ya mtafiti kuwafanulia, walionyesha kuwa walitumia baadhi ya misingi hiyo ingawa

hawakujua inavyoitwa. Hii ilikuwa ishara kwamba kulikuwa na walakini katika maandalizi yao ya matumizi ya mbinu hii. Hali hii imefafanuliwa zaidi jinsi ifuatavyo:

5.3 Msingi wa ujenzi

Rachmadiarti (2002) anasema kwamba katika msingi huu, wanafunzi hujenga hali mpya kutokana na maarifa yao ya awali. Pia ujifunzaji hushehenezwa katika kujenga bali siyo kupokea maarifa. Walimu wote 14 (100%) walikubali kuutumia msingi huu. Walijenga au kukuza maarifa mapya katika akili za wanafunzi kwa kuzingatia tajiriba ama uzoefu wao. Walisema kuwa walianza vipindi vyao kwa kuwapa wanafunzi nafasi ya kutaja methali walizofahamu, ndipo wakajenga hapo kwa kuongeza ama methali zenye maana sawa nazo au zenye maana kinzani, kisha wakaendelea kufundisha vitengo vingine vya methali hizo. Hata hivyo, walimu hao hawakujua msingi huu kwa jina lake bali mtafiti alijitambulia tu kutokana na maelezo yao katika mahojiano na utendaji wao darasani wakati wa uchunguzaji.

5.4 Msingi wa upekuzi

Katika msingi huu, ujifunzaji hujikita katika udadisi na ugunduzi unaofanywa kwa kufikiria kwa utaratibu maalum. Maarifa hayatokani na idadi ya matukio ya kukumbukwa bali hutokana na matokeo ya mfanyiko wa ugunduzi. Huu ni mfanyiko wa uchunguzaji unaozalisha uelewaji na wanafunzi hujifunza kutumia mbinu za kufikiria kwa hali ya juu (Rachmadiarti 2002). Mintarafu hii, walimu wanapojiandaa wanastahili kuunda mafunzo yanayowaruhusu wanafunzi kujitambulia mambo kwa kuwashirikisha katika kubainisha suala la kuchunguzwa, kuunda madhumuni, nadharia tete na kuenda nyanjani kuzipima kwa utafiti kwa kukusanya data na kuzifanyia maamuzi.

Katika ufundishaji wa methali, ni walimu 8 (57%) pekee waliokubali kuwa waliutumia msingi huu huku 6 (43%) wakisema kwamba hawakuutumia. Hata hivyo, walimu waliokubali kuwa wao huutumia waliutumia kihafifu kwani hawakufuata mtindo wa kufanya maandalizi maalum na kuenda kufanya utafiti nyanjani pamoja na wanafunzi. Badala yake, wote 8 (57%) waliwatuma tu wanafunzi kutafuta methali za jamii zao, kisha wakazitafsiri au kuzitafutia zile za Kiswahili zenye ujumbe unaokaribiana nazo. Walimu hawa wote hawakuenda nyanjani pamoja na wanafunzi kutafitia methali.

5.5 Msingi wa usaili

Katika msingi huu, ujifunzaji huhusisha kuuliza na kujibu maswali. Kuuliza hutazamiwa kuakisi upekuzi ama udadisi wa kila mtu binafsi, nako kujibu maswali huakisi uwezo wa mtu kufikiria. Kuuliza husaidia mwalimu kuwaongoza na kuwaelekeza wanafunzi kutambua mambo yaliyofunzwa. Usaili faafu husaidia: kwanza, kutambua uwezo wa wanafunzi kuelewa somo, pili, kuhimiza wanafunzi kujifunza, tatu, kuchochea udadisi wa wanafunzi kuhusu kitu fulani, nne, kuelekeza wanafunzi kwenye matamano yao, na kuongoza wanafunzi katika kutafuta chochote au kufikia mahitimisho ya kitu chochote (Vienna 2012). Kwa mujibu wa Dewey (1970), mazingira mwafaka katika elimu ni yale yanayowachochea wanafunzi kuuliza na kutafuta kujibu maswali. Hivyo basi ni muhimu kwa walimu kujenga mazingira yanayomfanya mwanafunzi ajihisi huru kushiriki katika mafunzo ya mada ya methali kwa MM kwa kuuliza maswali na hata kujibu mengine. Maswali haya yanaweza kuulizwa wanafunzi wenzake na mwalimu pia. Japo kwenye mitiko yao katika hojaji walimu wote 14 (100%) walikiri kuutumia msingi huu, udadisi zaidi wakati wa mahojiano ulidhihirisha matumizi finyu yasiyozingatia vipengele vyake vyote jinsi vinavyojitokeza hapo juu. Walimu wengine walitumia maswali kuchochea michango ya wanafunzi katika tamrini, mijadala na mazungumzo ya kawaida darasani. Hata hivyo, maswali yaliyotumiwa katika sehemu ya kati ya kipindi yalikuwa machache kwani walimu wote 14 (100%) waliuliza asilimia kubwa ya maswali mwanzoni na mwishoni mwa kipindi. Hii ilionyesha kuwa matumizi ya msingi huu yanahitaji kupigwa msasa.

5.6 Msingi wa ujifunzaji wa kijumuia

Kwa mujibu wa Rachmadiarti (2002), msingi huu huhusisha kikundi cha watu wenye shughuli ya kujifunza ambapo kushirikiana na wengine, kubadilishana maarifa na mawazo huhimizwa. Wanafunzi hugawanywa kwenye vikundi vya wanafunzi wenye sifa ainati kutegemea uwezo wao na kasi yao ya kujifunza hata vipaji na shauku zao (Vienna 2012). Kila mhusika katika kikundi anafaa ahusishwa katika kujifunza huku wenye kasi ya juu wakihimizwa kuwasaidia wale wa kasi ya chini nao wenye uwezo mahususi wakihimizwa kuwapitishia wengine wasio na uwezo kama huo (Vienna 2012). Walimu 10 (71%) walikiri kuutumia msingi huu huku 4 (29%) wakikosa kuutumia.

Mtafiti alipowasaili zaidi wakati wa mahojiano, walimu 10 (71%) waliutumia msingi huu walitumia vikundi vya wanafunzi vilivyotumiwa katika masomo mengine yote katika silabasi yao ya shule za upili. Hivi vilikuwa vikundi ambavyo viliundwa kwa kuzingatia uwezo wao wa kiakademia peke yake bali havikuundwa kwa kutilia maanani sifa zingine za wanafunzi kama vile kasi yao, vipaji vingine visivyo vya kiakademia, na shauku zao jinsi inavyotakikana katika msingi wa ujifunzaji wa kijumuia. Walimu hawa walitoa sababu ya

kukosa nafasi ya kufanya hivyo kutokana na majukumu mengi waliyo nayo shuleni kando na ufundishaji wa Kiswahili. Huu ni udhaifu ambao utafiti uliona kwamba utafutiwe suluhisho.

5.7 Msingi wa Kuwazia

Msingi huu unahusu hali ya kurejelea na kuwazia maarifa yaliyopata katika mfanyiko wa ujifunzaji wa awali (Vienna 2012). Kwa kufanya hivi, ujifunzaji hurekodiwa kwenye utambuzi wa mwanafunzi na hivyo basi kuwafanya wawe wahusika katika maarifa hayo. Katika UUK, mwalimu huwapa wanafunzi nafasi ya kurejelea au kukumbuka yale waliyojifunza. Mwalimu humruhusu mwanafunzi kufasili huria tajiriba yake mwenyewe ili aweze kufahamu na kufanya uamuzi kutokana na ujifunzaji huo. Walimu 6 (43%) walikubali kuutumia msingi huu wa kuwazia kwa kuwaagiza wanafunzi waeleze maana, matumizi ya methali pamoja na kusimulia kisa kifupi. Hata hivyo, walionyesha matumizi yasiyo ya kina. Walitumia kwa tukizi mwanzoni na katikati ya kipindi. Walimu hao 6 (43%) waliutumia msingi huu kwa kiwango kikubwa mwishoni mwa kipindi ilihali walifaa kuutumia katika kipindi chote tangu mwanzo hadi mwisho. Ili kuimarisha mbinu ya muktadha, msingi huu unafaa kupigwa msasa.

5.8 Msingi wa Tathmini Halisi

Msingi huu unahusisha kutathmini maarifa ya wanafunzi na utendakazi wao kupitia kwa shughuli muhimu za kimuktadha (Rachmadiarti 2002). Kwa mujibu wa Vienna (2012), msingi huu unahusisha ukusanyaji wa habari/data inayohusu maendeleo ya wanafunzi katika ujifunzaji. Anaendelea kueleza kuwa tathmini husaidia kubainisha iwapo mwanafunzi amejifunza au la, na ikiwa tukio la ujifunzaji lina athari chanya kwenye ukuaji wake kiakili. Otieno (2012) anatambua kwamba mwalimu hawezi kufahamu kama wanafunzi wameelewa mambo wanayofundishwa bila kuwapa mtihani. Hata mwalimu hutumia tathmini kufahamu utendaji wake mwenyewe, ikiwa amefaulu au la (Farrant 2002). Vienna (2012) anasisitiza kwamba tathmini hii hufanywa kwa kuifungamanisha na shughuli za ujifunzaji. Tathmini hufanywa kwa njia ya kuendelea wakati ule ule wa shughuli za ujifunzaji. Matokeo ya utafiti kutokana na hojaji za walimu yalibainisha matumizi ya msingi huu kwa walimu wote 14 (100%) ili kukadiriwa weledi wa methali miongoni mwa wanafunzi. Mahojiano na uchunguzi ulidhihirisha kwamba walimu wengi 10 (71%) walitumia masaili, mijadala, tamrini, mazungumzo ya kawaida na kazi ya ziada huku walimu 4 (29%) wakitumia mitihani hasa ya uandishi wa insha za methali. Mwalimu mmoja miongoni mwa hao kumi aliongezea matumizi ya nyimbo za kusifu masomo. Usetaji wanjia mbalimbali za kutathmini ulidhihirika miongoni mwa walimu wengi 10 (71%).

5.9 Hitimisho

Uchanganuzi wa data iliyokusanywa wakati wa utafiti kuhusiana na mada ya utafiti, 'ufundishaji wa dhima za methali za Kiswahili kwa kutumia mbinu ya kimuktadha' ulidhihirisha kwamba walimu wote 14 (100%) walitumia mbinu hii ya kimuktadha kufundisha methali. Hata hivyo, matumizi haya yalidhihirika kuwa yasiyokamilika kwa vile walimu hawakufahamu kuwa mbinu hii ilikuwa na misingi yake maalum inayostahili kufuatwa. Waliutumia misingi hiyo kinasibu tu bila kujua inavyoitwa wala sifa zake bainifu. Kadhalika, ilibainika kuwa walimu walikuwa wameandaliwa kufundisha kimuktadha vya uoni lakini baadhi yao wasingekumbuka. Walimu wengine walisema kwamba maandalizi hayo yalikuwa ya kijumla mno na haukulenga methali. Hali hii ilifanya umilisi wao katika mbinu hii ya ufundishaji wa kimuktadha kuwa finyu.

5.10 Mapendekezo

Sehemu hii inashughulikia mapendekezo kuhusu ufundishaji wa methali za Kiswahili kimuktadha. Miongoni mwa mapendekezo hayo ni pamoja na:

Kwanza, vipindi vibuniwe zaidi katika vyombo vya habari ambavyo vinashughulikia methali za Kiswahili kimuktadha ili vitumiwe na walimu kuelekeza wanafunzi kuzielewa methali mbalimbali kwa kuzingatia muktadha wake maalum.

Pili, kuandaliwa kwa warsha na semina za mara kwa mara zinazoangazia UMK kutawafaa walimu katika kuimarisha na kuboresha maarifa waliyopata chuoni kuhusu UUK. Zile ambazo tayari zinaendelea kuandaliwa ziboreshwe zaidi na waandalizi wajumuishe UMK kwa vile hakukuwa na warsha yoyote iliyoandaliwa mahususi kushughulikia umk. Wizara ya Elimu ijitwike jukumu hili kikamilifu na ihakikishe kuwa walimu wote wa Kiswahili wanahudhuria warsha na semina hizo zote.

Tatu, walimu na wanafunzi wahimizwe zaidi kuhusu thamani na dhima ya methali katika maisha ya jamii zao ili waboreshwe utendaji wao katika umk. Inadhihirika kwamba kutokana na mabadiliko ya wakati na mwingiliano wa tamaduni kwa sababu ya utandawazi, shule ndipo mahali mwafaka pa kupitisha amali na tamaduni zetu za kiafrika kwa vizazi vipya na ni bora shughuli hii ifanywe kikamilifu. Mambo haya yatawafanya waongeze idili katika matumizi ya umk wakilenga kuchangia kutunza, kuhifadhi na kuendeleza thamani ya methali katika jamii zetu na nchi nzima.

Nne, ili kufidia upungufu wa miktadha faafu kwa baadhi ya methali katika matukio ya maisha halisi ya

baadhi ya sehemu nchini, utafiti unapendekeza matumizi ya miktadha iliyorekodiwa kwenye picha, patananga na tarakilishi. Kwa kufanya hivyo, hatua hii inaweza kuchangia kusuluhisha tatizo la uhaba wa nyenzo za kufundishia mada hii, hata kuimarisha ubunifu wa walimu ambao watahiriki katika kuunda na kurekodi nyenzo hizi. Pia shule zinunue vitabu vya wanafunzi vya kutosha na kamusi nyingi za methali ili kuimarisha UMK.

Tano, kuna haja ya kuufanyia utafiti zaidi mbinu hii ya ufundishaji na ujifunzaji wa methali kimuktadha. Hali hii inaweza kuzalisha maelekezi mapana na ya kina kuhusu utekelezaji wake hivyo basi kuchapishwa kwa marejeleo mengi yenye mifano halisi na mwafaka ya jinsi ya kuufanikisha.

Mwisho, walimu wakumbuke kuwahimiza zaidi wanafunzi kushiriki katika mijadala na mazungumzo ya kawaida kwa kutumia methali. Pia wanafunzi wanafaa kutiwa hamasa ya kusoma kwa mapana zaidi ili kuzifurahia methali kama zao la jamii zao.

Vifupisho

CHAKISIA.....	Chama Cha Kiswahili Cha Siaya.
C.T.L.....	Contextual Teaching and Learning Approach.
K.C.S.E.....	Kenya Certificate of Secondary Examination.
K.I.C.D.....	Kenya Institute of Curriculum Development.
K.I.E.....	Kenya Institute of Education.
K.N.E.C.....	Kenya National Examinations Council.
Mb.....	Maana batini/maana ya ndani ya methali.
Mh.....	Mhariri.
MM.....	Mbinu ya Kimuktadha
UUK.....	Ufundishaji na Ujifunzaji wa Kimuktadha.

MAREJELEO

- Abadi, M. C. (2000). "Proverbs as ESL curriculum." *Proverbium* 17:1-22.
- Achillah, A.R. (2010). "Matumizi ya Mbinu ya Kimuktadha Katika Ufundishaji wa Msamiati wa Kiswahili Katika Shule za Upili za Wilaya ya Kakamega." *Tasnifu ya Uzamili*. Chuo Kikuu cha Masinde Muliro.
- Berns, R. G. & Erickson, P. M. (2001). *Contextual teaching and learning: Preparing students for the new economy*. Columbus, OH: National Dissemination Center for Career and Technical Education.
- Budden, J. (2010). *Proverbs and idioms/Teaching English*/British Council/BBC. <https://www.teachingenglish.org.uk/language.../teaching.../proverbs-> Retrieved on 10/4/2014
- Carter, R. & Long, M.N. (1991). *Teaching Literature*. New York: Longman.
- Chesebe, M. (2010). K.C.S.E. Golden tips: *Stadi za Uandishi wa Insha*. Nairobi: Moran Publishers.
- Contextual Instruction*. Accessed on 22nd of July 2009. http://www.cpal.net/course/module4/m4_contextual_instruction.html
- CORD, (1999). *Teaching Science Contextually: The Cornerstone of Tech Prep*. Waco, Texas 76702-1206: United States of America. February 1999. Department of National Education. (2003). Pendekatam Kontekstual (Contextual Teaching and Learning-CTL). Jakarta. Depdiknas.
- Dewey, J. (1970). *The child and the Curriculum*. Chicago University Press.
- Eliza, (2012). <http://teachingrocks.ca/wp-content/uploads/2012/5/proverbs.worksheet.pdf> Retrieved on 11/4/2014
- Freeman, D. (1999). "Changing Teaching: Insight Into Individual Development In The Contexts Of School" in Christopher Ward and Willy Reynanda (Eds.), *Language Teaching: A New Insights for the Language Teacher* (Singapore: SEAMEO Regional Language Center), p.34
- Gathumbi, A.W. (2005). *Principles & Techniques in Language Teaching: A Text For Teacher Educators, Teachers and Pre-service Teachers*. Nairobi: Jomo Kenyatta Foundation.
- Halliday, M.A.K. (1985). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold. Heath, S.B. 1992. 'Literacy skills or literate.
- Hymes, D. (1974). *Foundations of Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania
- K.I.E (2002). *Secondary Education Syllabus*. Vol. 1. Nairobi: K.I.E.
- K.I.E. (2006). *Kiswahili Sekondari: Mwongozo Mwalimu*. Nairobi: K.I.E.
- K.N.E.C. (2008). *The year 2007 K.C.S.E. Examination Report*. Kenya National Examination Council. Nairobi: Government Printers.
- Kagwa, F. M. & Waihiga, G. (2007). *Kamusi Changanuzi ya Methali*. Macmillan Kenya.
- Kamaruddin, N. K. Md & Amin, Z.Md (2009). *Implementation Of Contextual System In Mathematics Course* Universiti Tun Hussein Onn Malaysia (UTHM)
- K.L.B. (2011). *Kiswahili kwa Kidato cha Pili*. Toleo la 2, Nairobi, K.L.B.
- Longhorn (2011). *Kamusi ya Karne ya 21*. Nairobi. Longhorn Publishers.

- Ligami, P. na Barasa, S. “Tahakiki ya Methali za Kiswahili” katika CHAKITA-Kenya na Twaweza Communications, (2006) Fasihi Simulizi. Twaweza Communications.
- Lubis, P. M. & Saragih, W. (2014). The effect of using contextual teaching and Learning (CTL) method on students’ achievement in Writing recount text
- Matei, K.A. (2011). *Fani ya Fasihi Simulizi wa shule za sekondari*. Nairobi: Oxford.
- Mieder, W. (1993). *Proverbs Are Never Out of Season. Popular Wisdom in the Modern Age*. New York: Oxford University Press.
- Mieder, W. (2004). *Proverbs - A Handbook*. Westport, CT; Greenwood Press.
- Musau, P.M. na Chacha, L.M. (2001). *Mbinu za Kisasa za Kufundisha Kiswahili*. Nairobi. K.L.B.
- Mwachilumo, P. (2013). “Kuandika Insha Bora ya Methali” *Taifa Leo*, Tarehe 19/2/2013. Nairobi: Nation Media Group.
- Ngure, A. (2004). *Fasihi Simulizi kwa Shule za Sekondari: Maandalizi Kamili ya K.C.S.E*, Toleo jipya, Phoenix publishers, Nairobi.
- Nippold, M. A. Allen, Melissa M. & Kirsch, Dixon I. (2000). “How adolescent Comprehend unfamiliar proverbs: The role of *Journal of Speech, Language, and Hearing Research* 43:621-630.
- Nippold, M.A, Allen, Melissa M. & Kirsch, D.I. (2001). *Proverb comprehension as a function of reading proficiency in preadolescents*. Language, Speech, and Hearing Services in Schools 32:90-100.
- Nippold, M.A, Power, R & Taylor, C.L. (2001). *Comprehending literally- true versus literally-false proverbs. Child Language Teaching & Therapy* 17:1-18.
- Norrick, N. R. (1985). *How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs*. Amsterdam: Mouton. Available from: <http://books.google.com/books> [Accessed 28, April 2014]
- Norrick, N. R. (1985). *How Proverbs Mean. Semantic Studies in English Proverbs*. Berlin: Mouton.
- Norrick, N. R. (1994). “Proverbial perlocutions. How to do things with proverbs.” In Wolfgang Mieder (Ed.), *Wise Words. Essays on the Proverb*. New York:
- Nsubuga E.H.K (2000). *Fundamentals of Educational Research*. Kampala: MK Publishers (UK) Ltd. Uganda.
- Nsubuga E.H.K (2000). *The Teacher as a Professional*. Kampala: MK Publishers (UK) Ltd. Uganda.
- Nunan, D. (1997). *Teaching Grammar In Context. Department of Applied Linguistics*. Hong Kong University. Retrieved from internet in August, 2012.
- Nunan, D. (1997). *Teaching Grammar In Context. Department of Applied Linguistics*. Hong Kong University. Retrieved from internet in August, 2012.
- O’ Malley, A. M. & Pierre. L. V. (1996). *Authentic Assessment for English Learners*. USA: Addison – Wesley Publishing Company.
- Obelkevich, J. (1994). “Proverbs and social history.” In Wolfgang Mieder (Ed.), *Wise Words. Essays on the Proverb*. New York: Garland Publishing Inc., 211- 252.
- Otieno, E.A (2012). “Uchunguzi wa Matumizi ya Lugha-Ishara Katika Ufundishaji wa Sarufi ya Kiswahili Kwenye Shule za Msingi Mkoani Nyanza; Kenya.” *Tasnifu ya Uzamili Chuo Kikuu cha Masinde Muliro*. Kakamega, Kenya.
- Prabhu, N.S. (1987). *Secondary Language Pedagogy: A perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Rachmadiarti, P. (2002) *Charting Your Course: How to Prepare to Teach More Effectively*. (English ed.). Madison, WI: Atwood Publishing Using Contextual Instruction to Make Abstract Learning Concrete. http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-738644/
- Simiyu, A.M. (2001). *The System Approach to Teaching*. Eldoret. Western Education Publishers.
- TUKI (2006). (3rd edition) – *English – Swahili Dictionary*. TUKI Dar-es-Salaam.
- TUKI (2012). (Toleo la tatu) – *Kamusi ya Kiswahili Sanifu*: Oxford, Dar-es-Salaam. Using Contextual Instruction to Make Abstract Learning Concrete. http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-738644/Using-contextual-instruction
- Vienna (2012). *Contextual teaching and learning*. Onlinesyariah.com2014/02/components of ctl <http://www.learning.html> Retrieved on February, 2014.
- Viungo vya Nje (Methali za Kiswahili) Ilitolewa Kwenye Mtandao Tarehe 28/2/2013 <http://www.mwambao.com/methali.htm>, <http://kiswahili.de/modules.php?name=SwahiliProverbs>, http://mwanasimba.free.fr/E_methali_01.htm, <http://www.angelfire.com/yt/chibilamsane/methali.html>
- Walter, J. P. (2014). Proverbs: An Introduction. <http://www.redwritethink.org/classroom/resource/lesson-plans/proverbs-introduction184.html>
- Wamitila K.W. (2001). *Kamusi ya Methali*. Longhorn Publishers, Nairobi.
- Wamitila K.W. (2001). *Lulu za lugha 2: Kamusi ya Methali*. Longhorn, Nairobi.
- Warriner, J.E. & Francis G. (1977). *English Grammar and Composition*. New York,

Harcourt BraceJovanovich Publishers.

Waweru, M. n.w. (2009) *Dira ya Uandishi wa Insha: Mazoezi na Marudio kwa Shule za Upili*. Nairobi. K.L.B.

Wizara ya Elimu (2008). *Kiswahili kwa Kidato cha 4*. Nairobi: K.L.B.

Wizara ya Elimu, (2011). *Kiswahili kwa Kidato cha 2*. Toleo la tano, Toleo la. Nairobi. K.L.B.

Wizara ya Elimu (2009). *Kiswahili kwa Kidato cha 3*, Toleo la tatu. Nairobi: K.L.B.

Yankah, K. (2001). "Proverb." in Duranti, A. (ed.). 2001. *Key Terms in Language and Culture*: 201-203. Malden, MA: Blackwell and American Anthropology Association.

Yule, G. (2004) *The Study of Language*. 2nd edition. Cambridge, Cambridge University Press.